

İNSANLIĞIN PEYGAMBERLİĞE İHTİYACI

-Bir İman Esası Olarak Peygamberlik-

Mevlüt UYANIK*

Abstract

The Need of Mankind to Prophethood

The firstly aim of my paper is to examine and update the concept of prophecy, as a rule of faith; i.e. its values, prophets, fundemantal principles. As you known This issue is very important especially after caricature crisis, for the dialectical integrity between the human relations and religion relations. If we want not a new crash of Civilisation; we must to discuss what is understanding, and what is the presenting of these terms to the contemporary human being. In this context I try to investigate fundemantal principles of revelations in which given messengers by Allah from the Adam to Muhammad. İn the frame of "Union of divine revalations", we insusceptible whichever difference between prophets and inconsumible sinical and despice statement about them. Then it is try to presented the last prophet's message and its comprise currently.

Keywords: Prophethood, Islam, Muhammad, religion, social model.

Giriş:

Din, Allah'ın peygamberleri vasıtasıyla insanların dünyada refaha, ahirette felaha ulaşmaları için gönderdikleri (ahlâki ve sosyal) ilkeler bütünüdür. Hz. Âdem'den itibaren, evrenin yaratıcısı olan Allah, farklı zaman ve mekânlarda, farklı toplumlara, dünyevî hayatlarını düzenlemeleri için peygamberleri kanalıyla aynı (Allah'ın varlığı, birliği/Tevhid, nübüvvet ve mead'i vurgulayan) temel ilkeleri göndermiştir. Diğer bir ifadeyle dinin temel asılları (usu-lu'd-din) birdir; bütün peygamberlerin tebliğ ettiği ortak akaidi unsurlar ay-nıdır. Dolayısıyla Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar birçok peygamber kanalıyla "Din", farklı zaman ve mekânlarda, farklı toplumlarda muhtelif peygamberler kanalıyla uygulamaya geçirilmiştir. Peygamberlerin her biri kendisinden önceki yöntemlerin, yolların (şariatların) önemli kısmını özümseyerek, kendi getirdiği yeni unsurlarla bunları kaynaştırıp, yeni bir dil ve yeni bir kimlikle ifade etmiştir. Sözün özü, dinin asılları sabittir, değişiklik yoktur, fa-

* Doç. Dr. Kırgızistan Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kutlu Doğum Kutlamaları çerçevesinde düzenlenen " İnsanlığın Peygamberlerin Rehberliğine Olan İhtiyacı Konulu" Panelde (21/04/2006) sunulan metinden geliştirilmiştir. Bu vesile ile kıymetli meslektaşım Mustafa Ünver beye katkılarından dolayı müteşekkirim.

kat farklı zaman ve mekânlarda farklı peygamberlerce onun uygulamasında ve ibadetlerinde farklılıklar olabilir.¹

Bu durumda, peygamberlerin gerek bireysel, gerekse toplumsal huzurun sağlanması için Allah'tan aldığı itikâdî, amelî ve ahlâkî hükümleri insanlara ileten elçiler olarak tanımı anlam kazanmaktadır. İtikâdî hükümler, Yüce Yaratıcı'nın varlığını ve birliğini anlatan dinin teorik kısmıdır. Amelî ve ahlâkî hükümler ise bu teorik kısım üzerine kuruludur ve peygamberler tarafından pratiğe aktarılırlar. Peygamberler böylelikle toplumdaki ahlâkî bunalımları tashih etmiş, insanların huzur ve güven içinde yaşamalarının mümkün olacağını göstermiştir.

Biz Allah'ın insanlara emir ve yasaklarını tebliğ etmeleri için gönderdiği bütün peygamberlere iman² bağlamında insanlığın risalet ve nübüvvete (peygamberliğe) olan ihtiyacını konuşacağız. Bu çerçevede cevabını arayacağımız ilk soru şudur: Acaba peygamberlerin gönderiliş amaçları nelerdir?

Peygamberler niçin gönderilmişlerdir?

Allah'ın insanların dünya ve ahiret hayatlarıyla ilgili işlerini düzenlemelerini doğru ve hikmetli bir şekilde yapabilmeleri için peygamberler göndermesini iki terim ile izah etmekteyiz (nübüvvet ve risalet). Nübüvvet terimi, haber vermek anlamına gelen (ne-be-) fiilden türetilmiştir; yani Nübüvvet, ilim demektir. Bu ilim, varlık konularını, insan hayatını, bir başka ifadeyle objektif var oluşu/keveni yasaları/sünnetullahı içine almakta, hak ile batılı, hakikat

1 A.Hamdi Akseki, *İslam Dini, İtikad, İbadet ve Ahlak*, Ankara 1993, 99; Ethem Ruhi Fırlıklı, *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*, İstanbul 2001, ss. 12-13; Mevlüt Uyanık, *İslam İnanç İlke-leri*, Ankara 1997, ss.9-10

"Din" kelimesi, Arapçada ceza, hesap, kaza, siyaset, itaat, âdet, hâl, kahır, nihayet bütün bunlarla ilgili ve hepsinin binası ve ölçüsü olan millet ve şariat manalarına gelir. Bilinen anlamına gelince: *Din, akıl sahiplerini güzelce, serbest seçimleriyle bizzat hayırlara sevk eden ilahî bir kanundur*. Bu, "Hak Din" in tanımıdır, çünkü bizzat hayra gerçek anlamda yönlendirme, ancak ondadır. Batıl dinlerde ise bu yönlendirme vehmî ve hayali olur. **Şariat**: (*Şir'a, Şeri'a, Meşrea*) Sözlükteki esas anlamı, bir ırmak veya herhangi bir su kaynağından su içmek veya su almak için girilen yol demektir. Bunda insanların ebedî hayata ve gerçek mutluluğa kavuşmaları için Allah'ın vazedip, yüklediği hususî hükümlere ve doğru yola istiare yoluyla ad olarak verilmiştir ki, *din* demektir. Ya kapalı bir şeyi yarıp açmak, iyece açıklığa kavuşturmak manasına "şer" mastarından veya bir şeye giriş manasına "şuru"dan alınmıştır. Önceki "kanun koyucuya", ikincisi "o yolda yürüyenle" ilişkilidir. Bu bağlamda açıklanması gereken bir diğer kelime de *minhac*dır., Elmalılı M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Çelik-Şura yay, c.I, 93, ss. 388-389, c.III, ss. 191-2;

2 Peygamberlere iman ederken, belirli bir sayı tayin edilmemesi önemlidir; zira sayı tayin edilirse, peygamber olmayı peygamber yapma ihtimali olabilir yahut peygamber olduğu halde sayıdan çıkarılarak peygamberliğine inanılmayanlar da bulunabilir. Ebu Hanife, *Fıkh-ı Ekber, Aliyyu'l-Kari Şerhi*, trc. Yunus Vehbi Yavuz, İstanbul 1992, 23; krş. A.J. Wensinck, "Resul" maddesi, MEB; İslam Ansiklopedisi, Eskişehir 1997, c. IX; ss. 692-693; Muhammed Şehrur, *Lügavî Kur'an Okumaları*, trc. ve notlar: Mustafa Ünver, Sidre yayınları, Samsun 2001, 57.

ile vehmi birbirinden ayırmaktadır. İnsan, bunları öğrendiği sürece yeryüzünde hilâfet görevini yapacaktır. Risalet ise, şuurlu insanın dünyadaki davranışıyla ilgili kuralları içerir ve helâl ile haramı ayırır; dolayısıyla namaz, oruç, hac ve benzeri muamelatla ilgili konuları içerir. İnsanın bu kurallara boyun eğmesi veya itiraz etmesi mümkündür; bir başka deyişle bu kurallara karşı konumunu belirleyecek olan taraf, insanın kendisidir. Peygamberlerin genellikle toplumda beşerî münasebetlerin bozulduğu; ahlâkî bunalım dönemlerinde gönderildiğini hatırlayacak olursak, risaletin; toplum birimlerindeki ahlâkî bozuklukları tashih ederek, insanları birlik ve beraberlik, huzur ve güven içinde yaşamaya dair bilgilerden oluştuğunu görürüz.³

*"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah (onlara) müjdeleyen ve korkutan peygamberler göndermiş, onlarla birlikte insanlar arasında, ayrılığa düştükleri hususlarda kendisiyle hükmetmek için hak olan kitabı da indirmişti."*⁴

Ayete dikkat ettiğimiz zaman İlahî kitapların tümü genel olarak, "kitap" terimi ile ifade edilmekte, bunların gönderiliş nedeni de belirtilmektedir. Aynı ayetin devamında, insanlığın başlangıçta bir birlik içindeyken peygamberler gelmesine rağmen niçin bölünüp, anlaşmazlıklara düştüklerini de açıklamaktadır.

3 "Risale" ve "Resul" ile "Nübüvvet" ve "Nebi" kavramları arasındaki farka dikkat edilmeli; çünkü her resul, aynı zamanda nebidir ama her nebi resul değildir; dolayısıyla resul, nebi kelimesinden daha hususî bir anlam taşır. Risaletin uluhiyet ve muhkemat kavramlarıyla ilişkisi bu bağlamda göz önünde bulundurulmalıdır. Zira "Risalet, insana bağlıdır ve onun yükümlü olmasıyla ilgili bir durumdur, başka bir ifadeyle insanın seçme özgürlüğü bu alanda gündemdedir. Çünkü dinde zorlama yoktur (bakara 2/256). Peygamberle bildirilen (ibadet, muamelat ve ahlâkla ilgili) hususlar, muhkem, apaçık ayetlerdir; bunlarda biri hakiki, diğer mecazi diye iki anlam olması mümkün değildir. Muhkem kitap, Hz. Muhammed'in risaletini oluşturan kitaptır. Hükümler ve kitabın tafsiiliyle ilgili ayetlerin dışındaki ayetlerden bahseden ise müteşabih kitap olup, nübüvvet kavramıyla izah edilir. Diğer bir ifadeyle Nebi (sav) varoluş (vucud) hakkında verdiği objektif ve mutlak hakikatlerle Kitabın indiği süreçte insanî şuurun pek çoğundan haberdar olmadığı hususların tamamına özgü bir koleksiyondur. Müteşabih kitap, hak ile batıl, hakikat ile vehmi birbirinde ayırır. Bu hakikatin anlaşılması, bilimsel ve nesnel araştırma kurallarıyla ilgili olup, onun insan davranışlarıyla bağlantısı söz konusu değildir. Bunlar emir ve yasaklardan oluşmaz, sadece haber verme ve bildirme özelliklerine sahiptirler." İnsanın halifelikinden kasıt da, bu emrine verilenleri bilip, öğrenmesi, orada düşünen toplumlar için bulunacak olan ayetleri bulması (Casiye 45/13)dır. Burada mümin, kafir ayrımı yapmadan bütün kullarına eşit derecede olmak üzere rububiyet makamından tabiatla ilgili cüzi kanunlarda tasarruf yetkisi vermiştir. İnsana yeryüzünde halifelik vermesi karşılığında Allah, ondan ibadet edilecek tek İlahın Allah olduğunu kabul etmesini, onun emirlerine uymasını ister. Kısacası, rububiyet, Allah ile bütün mahlûkat arasındaki değişmez ilişkiyi temsil ederken, uluhiyet, sadece akıl sahibi insanın Allah'ın birliğini ve emirlerini kabul ederek itiraf etmesini temsil eder. Risalet, uluhiyet ve muhkemat; rububiyet ise nübüvvet ve müteşabihat ile ilgili olarak düşünülmelidir. Şehrur, *Lügavi Kur'an Okumaları*, ss.30-31; 56-57

4 Bakara 2/213

"Oysa kendilerine kitap verilmiş olanlar, kendilerine açık deliller geldikten sonra sırf aralarındaki kıskançlıktan ötürü o kitap hakkında anlaşmazlığa düştüler."⁶

Peygamberler, dönemlerinin en akıllısı ve en güzel ahlâka sahip olanlarıdır, bu özelliklerinin gereği olarak yine "en güzel şekilde" yaratılmış olan insanın⁶ bu güzel fitratını bozacak hurafeler ve efsanelerden uzaklaştırmayı hedeflerler. Doğru bilgilerle insanları donatırlar. İnsanın salt akıyla kavrayabildiği hususların yanı sıra aklın yetersiz kaldığı durumlar da söz konusudur.⁷ Buralarda fiili ve kavli açıklamalar yaparlar; böylece doğru bilgiye sahip olan insanlar, doğru düşünürler ve iyi davranışlarda bulunurlar. Doğru bilgiyi bir erdem olarak gören kişi, iyi huylar edinir. Yanlış bilgiyi ise erdemsizlik olarak düşündüğü için yanlış işler yapmamaya çalışır. Cehaletin erdemsizlik olduğunun bilincindedir.

İnsanlığın Peygamberlere olan İhtiyacı

İnsanlar, dünya ve ahiret mutluluğunu peygamberlerin dediklerine ve uygulamalarına bakarak elde edebilirler. *Peygamberlerin örnek insanlar olmasından kasıt budur.* Diğer bir ifadeyle, beşerî münasebetlerin nasıl olacağını ya da nasıl olması gerektiğini bizatihi şahıslarında gerçekleştiren peygamberler, insanlara örnek olan seçkin kişilerdir. Bu nedenle peygamberlik "*Allah'ın kimi dilerse ona vereceği bir ihsandır.*"⁸ Muhakkak ki, "*Allah, peygamberliği kime vereceğini çok iyi bilendir.*"⁹ Dünya hayatıyla ilgili helâl ve haramların neler olduğu, ahlâkî erdemlerin nasıl pratiğe aktarılacağı hususlarında da peygamberler toplumlara en güzel örneği teşkil etmişlerdir. Peygamberler, uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderildikleri ve bu görevi yerine getirdikleri için insanların Yüce Yaratıcılarına karşı bir mazeretleri de kalmayacaktır.¹⁰ Dünyadaki yaşantımızın huzurlu ve güvenli olması için bunları bilmemiz gereklidir.

Ahiretle ilgili mutluluğun elde edilmesine gelince, iman edip, iyi işler yapanlar cennet ve sevapla; inanmayanlar ve kötü işler yapanlar cehennem ve ceza ile korkutanlar da peygamberlerdir. Hangi işlerin insanı cennet'e, hangilerinin cehennem'e götüreceğini peygamberler insanlara açıklamışlardır.

5 Bakara 2/213

6 Tin 95/4

7 Örneğin Allah'ın varlığı ve birliği akılla kavranabilir. Fakat kişinin Allah'ın sıfatlarını tam olarak anlaması için Peygamberin açıklamalarına ihtiyacı vardır. Aynı durum, ibadetlerde de geçerlidir. Namazların rekâtları ve nasıl kılınacağı Peygamberimiz tarafından bizlere öğretilmiştir.

8 Cuma 62/4

9 Enam 6/124

10 Nisa 4/465; krş. Nureddin es-Sabuni, *Maturidiyye Akaidi*, (trc. Bekir Topaloğlu), Ankara 2000, 114

Bunların idrakinde olan insan ise, sorumluluk sahibi olur ve dünya hayatını, ahiretteki ebedî mutluluk için değerlendirilmesi gereken bir yer olarak görür. Ahlâklı, dürüst bir insan olarak yaşamaya gayret eder, yaptıklarının hesabını bir gün vereceğini bilir. Çünkü o, fikren ve ahlâken yücelmesinin Peygamber(ler)in öğretilerine dikkat edip, onları uygulamaktan geçtiğinin bilincindedir. İnsan, yaratıcısı ile olan bütün ilişkilerinin (ibadet-kulluk-şükür) nasıl olacağını öncelikle Peygamberden öğrenir.¹¹ Başka bir ifadeyle, teorik boyut "*iman*"ın, pratik boyut "*salih amel*"in nasıl yapılacağını bizlere gösterir. Bu iki boyutu peygamberin şahsında ve örnekliğinde iyi kavrayan bir mümin, "*Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücadele et*"¹²meyi de öğrenmiş olur.

Son Peygamber: Hz. Muhammed (sav)

İslamiyet,¹³ İlahî Kelâmın son tecellisi, Hz. Muhammed ise son peygamberdir.¹⁴ Temel inanç esasları Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, ahirete ve kadere imandır. İlahî dinlerdeki ilk ortak nokta, Tevhid; yani Allah'ın varlığı ve birliğidir. Allah, belirli bir milletin, cemaatin ilahı olmaktan ziyade, bütün insanların Rabbi'dir. O, âlemleri yaratan ve buralarda düzenliliği sağlayanıdır. Bir dinin ilahî ve evrensel olması, Allah tasavvuru ile belirlenir.

İhlas sûresi, son ilahî din olan İslâmiyet'in Allah tasavvurunu bizlere açıklamaktadır. Burada, "*Tevhid-i Uluhiyet*" dediğimiz Allah'ın varlığı ve birliği ilkesi öğretilmektedir. Bir de "*Tevhid-i Rububiyyet*" vardır. Rabb kelimesi, terbiye eden, koruyup, gözeten, besleyen anlamlarına gelmektedir. En genel ifadeyle, bütün insanlığı ve evreni içerisine alan bir süreci tanımlayan Tevhid-i Rububiyyet, bütün insanlığı ve evreni kapsar. Yani O'nun koruyup, gözetmesi sadece Müslümanlara has olmayıp, bütün insanlara şamildir. Fatîha suresinde de belirtildiği üzere, Allah, bütün âlemi, insanları, dünyayı, bütün can-

11 Hadid 57/25

12 Nahl 16/125

13 **İslam:** s.l.m kökünden "*güven içinde, sağlıklı/sağlam*" ve "*yekpare*" olmaktadır. İslam terimi, iman ile bir bütünlük oluşturur. Allah'ın Kanununa teslimiyet, temel niteliği itibarıyla, inançsız/imansız mümkün değildir. Dahası, esas itibarıyla ikisi aynıdır ve bir çok ayette aynı manada kullanılmaktadır. Bu nokta, Kuran'ın ahlâkının tartışılmaz bir biçimde dinî ahlâk olduğu tezinin ispatı için oldukça önemlidir. bkz. Al-i İmran 3/52,84; Yunus 10/84; Maide 5/11; Zuhuruf 43/69; Kasas 28/52-53

14 Peygamberimiz 571 yılında Rabi'ul Evvel ayının 12. gecesi Mekke'de doğdu. Bu miladi takvimle Nisan ayının 20. gecesine tekabül etmektedir Merhum Muhammed Hamidullah, Peygamberimizin doğum yılının 569 olduğunu söylüyor; nitekim 63 yaşında irtihal ettiğine göre, bunun doğru olma ihtimali daha fazladır. *İslam'a Giriş*, (trc. Cemal Aydın), TDV yayınları, Ankara 2003, 6

lıları yaratan ve besleyendir. İnsana düşen bu kevni (rububiyete ait olan) yasaların nasıl işlediğini öğrenmek, “niçin” sorusunun cevabını aramaktır. Burada mümin veya kâfir ayrımı yapılmaz, bütün insanlara eşit derecede rububiyet açısından tabiatla ilgili cüzi kanunlarda tasarruf yetkisi vermiştir, bunun karşılığında eğer Allah’ın birliğini onaylaması, emirlerine ve yasaklarına dikkat etmesi talep edilir. Kısacası, yukarıda bahsettiğimiz üzere, uluhiyet ve ondan haber veren, neyi nasıl yapacağımızı muhkem ayetlerle haber veren risaletle, evrendeki kevni bilgiler, yasalardan haber veren rububiyet ile nübüvvet ve müteşabihat arasında sıkı bir ilişki olduğunu tekrar vurgulamak gerekir.¹⁵

Peygamberimizin Sosyal Bir Model Olma Özelliği

Tevhidi uluhiyyet ve rububiyet boyutuyla, risalet ve nübüvvet kavramlarıyla, muhkem ve müteşabihatla ilişkisiyle kısaca analiz ettikten sonra, bunun pratiğe aktarılmasının nasıl olacağı üzerinde durmak gerekir: Teori ve pratik uyumunun nasıl yapılacağı hususu en güzel şekilde Cibril Hadisi’yle ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.¹⁶ Burada; teorik olarak inanmamız gerekenleri (iman), bunların uygulanmasının neler olduğunu (İslâm) teori ve pratik uyumu sonucunda nasıl bir sonuç ortaya çıkacağını (ihسان) anlatan kavramlar açıklanmaktadır. Bu hadis, dinin temel esaslarını ve bunlara dair yapmamız gereken davranışları, edinmemiz gereken tutumları, Peygamberimizin şahsında bizlere “bir sosyal model” olarak somutlaştırır. O, artık davranışlarımız için bir örnektir, bir modeldir. Ona uyduğumuz sürece, Allah’ta bizleri sevecek, esirgeyecek ve bağışlayacaktır.¹⁷ Çünkü iman ve İslâm’ın şartlarını gereğiyle yapmak, kişiyi ihسان mertebesine; “sanki Allah’ı görüyormuş veya O’nun huzurundaymış gibi davranmaya” sevk eder.

15 Daha basit bir ifadeyle uluhuyyet sadece akıl sahibi insanın Allah’ın birliğini ve emirlerini kabul ederek itiraf etmesini; rububiyet ise Allah ile yarattığı bütün varlıklar arasındaki değişmez ilişkiyi temsil eder. Fatıha suresinin “Alemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun” ile başlaması Tevhid-i Rububiyet’e delalet eder; ama dikkat edilmesi gereken husus, bu anlayışın Tevhid-i Uluhiyyet’in gereği ve takdir edilmesi olarak ortaya çıktığıdır. Diğer bir ifadeyle ubudiyetin tevhidinden rububiyetin tevhidi lazım gelir, ama tersi olmaz. Nitekim “Onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorarsan, elbette Allah yarattı derler”(Lokman 31/25) ayetinde bu açıkça vurgulanmaktadır. Kuran’da surelerin çoğu tevhidin bu türüne işaret eder. Ya Allah’ın zatından, isimlerinden, sıfatlarından, işlerinden haber verir (ki buna Tevhid-i ilm-i haberi denir); ya da şeriki olmayan Allah’a ibadet etmeye ve ondan başka ibadet edilen putları terk etmeye çağırır (ki buna Tevhid-i İradi-i Talebi denir) Bkz. Ebu Hanife, *Fıkh-ı Ekber, Aliyyu’l-Kari Şerhi*, ss.15-16, krş. Şehrur, *Lügavi Kur’an Okumaları*, ss. 56-57; Uyanık; *İslam İnanç İlkeleri* ss.143-145

16 el-Buhari, *es-sahih*, 2 iman 37

17 Ahzap 33/21

Bu, bedenlen halk içinde, gönül ve kalp olarak Hak ile beraber olmaktır. Bu durum, *imanın* manevî olarak Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaya ila- ve bir tutumun tezahürü olduğunun, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar devam eden süreci ifade eden *evrensel İslâm'a* aktif bir katılımın olduğunu gösterir. Bu sebepten dolayı, artık *İslâm*, evrendeki bütün yaratılmışların O'na teslim olduğunun bilincinde olmayı, son pratik yol ve yöntem olan Hz. Muhammed'in getirdiklerine uygun davranmayı ifade eder.

Allah, Hz. Muhammed'e vahyettiği hususların aynısını, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz.İsa'ya da indirdiğini belirtmiş, "*Din*"i dosdoğru tutup, ayrılığa düşmememizi, (Şura 42/13) bu anlamda "peygamberler arasında ayırım yapmamamızı ister." (Bakara 2/285) Bu bütün peygamberlere saygı ve hürmet gösterilmesini gerekli kılar; çünkü Hz. Âdem'den bu yana bütün peygamberler insanlığın mutluluğu ve huzuru için mücadele etmiş, örnek ve seçkin kişilerdir. Bunun için bütün peygamberlere aynı teorik/iman (Tevhid, Nübüvvet ve Mead) ilkelerinin gönderildiğine inanır, bunların pratiğe aktarılmasındaki farklılıkların doğal olduğunu düşünürüz.

Hız. Âdem'den Hz. Muhammed Efendimize Kadar Bütün Peygamberlere Aynı Temel İlkelerin Verilmesinin Anlamı

Her ümmete bir uyarıcı gelerek (Fâtır 35/24) aynı teorik boyutu yani tek "*Din*"in farklı uygulamalarını sunmasının gayesi aynıdır: "*İnsanlara dünya ve ahiret hayatlarından mükemmelliğe ve olgunluğa erişmeleri için ihtiyaç duydukları genel ilkeleri sağlamak*" Temel hususların aynı olması, risaletlerin akidevî yapıda aynılık göstermesini gerektirmektedir.¹⁸ Bunun ifadesi "*ilahî risaletlerin birliği*"dir. Eğer bütün ilahî risaletler tek ve her şeyi kapsayan bir "Hakikat"ı vurguluyorlarsa, "Hakikat"ın ontolojik, epistemolojik, linguistik ve inanç açısından farklı ifade tarzlarının, yol ve yöntemlerinin (şariatler) olduğunun da kabulü gerekmektedir. Çünkü varolan Hakikat'in birden fazla anlamı/anlatımı, bilme yönü ve uygulanma tarzı vardır. Bu, "Hakikat"ın, "Din"in, temelde "Bir" ve "Evrensel"; pratiğe aktarımının ise zaman ve mekân farklılıklarına göre çok olduğunun somut göstergesidir.¹⁹

18 Akseki, *İslam Dini, İtikad, İbadet ve Ahlak*, ss. 99-100

19 Burada bir sorun var; Mümin, ilahî vahyin Hz. Âdem'den bu yana aynı akideyi vurguladığını, ilahî risaletlerin birliğinin İslamiyet'te gerçekleştirildiğinde ısrar ederken, Musevi ve İsevilerin şariatlarının farklı olmasının devam etmesine ve din olarak İslâm'ın seçilmemesine ne diyecektir? Pratik bir çözümle, doğruluğu bizim tarafımızdan aksiyom olarak kabul edilen ayetlere başvurulabilir. Yahudilerin bir kısmının kelimeleri yerlerinden değiştirdiğini (Nisa 4/4; Maide 5/41) hatta, Tevrat'ı elleriyle yazıp sonra o yazdıklarını az bir para karşılığında sattıklarını ve "bu Allah'ındır" diyerek insanları aldatıklarını söylemek mümkündür. (Bakara 2/79) İncil'de de aynı tahrifat ve tebeddülâtın yaşandığını söyleyerek, Hz. İsa'dan çok sonraları binlerce ruhanî lide-

Bu husus, ancak aynı özellikleri gösterenlerin birbirlerini iyi anlaması açısından önemlidir; fakat benzerliği vurgulamak, Hakikat'ın bütün tezahürlerinin denk ve eşit olduğu anlamına gelmez. Nitekim yukarıda, her peygamberrin kendisinden önceki yöntemlerin, yolların önemli ve ana kısmını özümseyerek, kendi getirdiği yeni unsurlarla bunları kaynaştırıp, yeni bir dil ve yeni bir kimlikle ifade ettiğini belirtmiştik. Bunun en son örneği olan İslam, aslında bu anlamda, Hz. Âdem'den bu yana gelen bütün uygulamaların özünü içeren son yol ve yöntem olup, "Din"ın en genel ismidir. Artık *"Allah katında*

rin katıldığı İznik Konsilinde onlarca nüshadan seçilen dört resmi nüshada bile bir çok çelişkinin olduğu söylenebilir. Bütün bu iddialar ve karşı iddialara dikkat ettiğimizde, sonuçta ilahî "din"ının muhtelif versiyonları (şeriatler) arasında tam bir birliğin sağlanamadığı, tersine yüzyıllardır "din" daha doğrusu benimsenen mezhep, yol, yöntem (şeriatlar) savaşlarının devam ettiğini gözlemliyoruz. Üstelik Samuel P. Huntington'un Yahudi-Hristiyan-Grek temeli üzerine kurulu Batı medeniyeti ile Doğu medeniyetleri arasında ki mücadeleyi "din" temeli üzerine kurması, Müslümanların en son vaz edilen ilahî vahye muhatap olmalarının "öteki"ler için fazla anlamı olmadığını göstermektedir. En son Irak (2005) savaşında ABD Başkanının dil sürçmesi diye sonradan özür dilemesine rağmen söylediği "Haçlı Seferi" sözü bunun hâlâ bilinçaltılarında korunduğunun göstergesidir.

Bu durumda ne yapılacaktır; Hristiyanların önce aralarında 30 yıl savaşları diye yaptıkları din/mezhep çatışmalarını Müslüman dünyaya yönlendirmelerine karşı bilgisel düzeyde nasıl bir cevap verilecektir? Bu çerçevede, "Medeniyetler Arası Çatışma" yerine "Medeniyetler Arası Uzlaşma veya Diyalog" çalışmalarına hız verilebilir. Şöyle ki; Allah'ın hidayetinin evrensel olduğu, hiç bir milletin tekeline indirgenemeyeceği üzerinde durarak, *"Allahın indirdiği bütün kitaplara inanmak"* (Şura 42/15) emri çerçevesinde, *"Ehl-i Kitap"* statüsü dâhilinde *"dini çoğulculuk"* kavramını güncelleştirebiliriz. Ama burada şöyle bir sorun ortaya çıkmaktadır: Allah'ın birliği-ne ve meleklerle imandan sonra inanç esasları olan kitaplara iman ile bunu temellendirmeye çalışmak dördüncü iman esasları olan peygambere imanı devre dışı bırakmaz mı? Hele geçen aylarda gerçekleşen Peygamberimizi bir terörist olarak nitelendiren karikatür krizine bakınca, bu sorun iyice netleşmektedir. Karikatürlerin fikir ve basın hürriyeti adı altında birçok batılı devletin yayın organlarında yeniden basılması, diyalog ve çoğulculuk çalışmalarını engellemekte, tarafları daha da kinleşmeye itmektedir. Bu bağlamda en azından kinleşmeye katkıda bulunmamak için ne yapılabilir?

Peygamberimizin ne yaptığına bakmak bize bir çıkış noktası verebilir; O bütün vahiylerin *"tek bir kaynak"*tan geldiğine inandığı için (Zuhur 43/4; Rad 13/39) kendinden önceki peygamberleri onaylamıştır; ama kendisine bütün Ehl-i Kitap inanmamıştır. Bu ise peygamberlik zincirinin kopması anlamına gelmez mi? İşte bu noktada çıkan din (daha doğrusu şeriat) farklılıkları tam olarak kelamî bir problem oluşturmaktadır. (Bkz. F.Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, trc. Alparslan Açıkgenç, Ankara 1987, 314) Eğer Allah dileseydi, bütün insanları başlangıçta olduğu gibi tek bir ümmet yapabilirdi, ama yapmadı, insanlar da ihtilafa devam ettiler. (Bakara 2/213, Hud 11/118) O halde, diğer dinler ya da şeriatlarla çatışma yerine, dünyanın ortak problemlerine ortak çözümler üretmek için her şeye rağmen diyalog yollarını araştırmak, insanlara şahit olarak *orta bir ümmet* diye gönderilen Müslümanların (3/Al-i İmran/119) yapmaya devam etmeleri gerektir. Bunu yapmak, *"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücadele et"* (Nahl 16/125) emrine muvafıktır. Zira Müslüman, ilim, adalet ve imar sıfatlarına haiz halife niteliğiyle, dünya gemisinin batması yerine yüzmesini sağlayacak önlemleri alacak yetenektir. Bunun içinde ne diğer din ve medeniyetlerle özdeşleşmeli, ne de onları külliyen reddetmelidir. Bir arada yaşamının ve iyilikte yarışmanın iki engelin ürki ve dini gerilimin yükseltilmesi olduğu bilinen bir husustur. Dünyadaki savaşlara baktığımız zaman bunalımın en büyük iki kaynağının bunlar olduğu gözlemlenmektedir. Bkz. Mevlüt Uyanık, "Dini Çoğulculuk Kavramı", *Fecre Doğru*, yıl.1, sayı.11, Eylül 1996, *Dinler Arası Diyalog ve Çatışma Özel Sayısı*, ss.36-40, a.mlf, *İslam İnanç Esasları*, ss. 122-130

din İslam'dır."²⁰ ve "Muhammed, Allah'ın resulü ve peygamberlerinin sonuncusudur."²¹ İnançlı kişi, ilahî kitapların hepsine inanmak zorundadır. Allah'ın resulü ve Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'e daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere kitap (Kur'an-ı Kerim) indirilmiştir.²² Bunun anlamı, önceki peygamberlerin mesajlarının tamamını içeren bir söyleme sahip olmak demektir.

Sonuç olarak, müminler, peygambere iman etmenin diğer iman esaslarını da içerdiğinin bilincindedirler. Allah'a inanan kişi, peygamberlerine inanmayıp, ya da peygamberler arasında ayırım yaparak, elçilerinden kimine inanıp, kimine inanmama konusunda tercih yapamaz.²³ Dolayısıyla peygamberlerin hiç biri hakkında tahkir ve tezyif edici söz söylenilmemeli, hepsi hayırla yâd edilerek gerekli saygı ve hürmette kusurda bulunulmamalıdır. Bu hayırla yâd etmenin, Kutlu Doğum ve benzeri etkinliklerle insanlığın Hz. Muhammed'i ve ona kadar ulaşan risalet zincirini bütün yönleriyle tanınmasına ve anlamasına vesile olmasını diliyorum.

20 Al-i İmran 3/19

21 Ahzab 33/40

22 Şura 42/15; Maide 5/15; İslâm İncasına göre, dört büyük kitap vardır. Tevrat; Hz. Musa'ya Allah tarafından verilmiştir. (İsra 17/2) Kur'an-ı Kerim, "Biz içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini Allah'a vermiş Peygamberler onunla Yahudilere hükmederlerdi." (Maide 5/44; Araf 7/145) ayetleri ile bu hususu vurgulamaktadır. Hz. Musa'ya indirilen Tevrat'ı takip edenlerin oluşturduğu dine Yahudilik/Musevilik denir. İkinci ilahî kitap olan Zebur, Hz. Davud'a indirilmiştir. Sözlük anlamı Arapçada kitap; İbranicede mektup'tur. Kur'an'da bu husus, şöyle belirtilmektedir. "Davud'a Zebur'u verdik." Mezmurlar (mizmar-mezmur-güzel ses) ismiyle Eski Ahid'te bulunan Zebur, ilahî hikmetlerden, Allah'a övgülerden ve insanlara yapılan nasihatlerden oluşmuştur. Tevrat'ta olduğu gibi dinin kurallarıyla, ibadet şartlarıyla, kurumlarıyla ve onların yönetimiyle ilgili emirler yoktur. İncil, Hz. İsa'ya indirilen ilahî kitaptır. "Müjde" anlamına gelmektedir. İncil'e Hz. Muhammed'in geleceği haberinin verilmesinden dolayı bu isim verildiğine dair Kur'an'da da delil vardır. Saf 61/6 ; Takipcilerine Hristiyan denir. Kur'an'daki "Onların izleri üzerine (götmesi için arkadan) Meryem oğlu İsa'yı ondan önce gönderilmiş olan Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderdik. Ona yol gösterici, aydınlatıcı olan ve önünde bulunan Tevrat'ı doğrulayan İncil'i sakınanlara öğüt ve yol gösterici olarak verdik." (Maide 5/46) gibi ayetlerin gereği olarak müslümanlar, İncil'in orijinal nushasının ilahî olduğuna inanırlar. Bununla birlikte, bugün, birden fazla üstelik aralarında önemli nusha farklılıkları olan İnciller olduğunu da gözönünde bulundurulur. Çünkü Hristiyanlığın ilk dönemlerinde her grup veya toplumun kendine özgü, diğerlerinden farklı İncilleri vardı. Bu nedenle, toplumdaki büyük kargaşalıkları gidermek için M.S.325 yılında İznik'te büyük bir *kon-sil* toplandı. Birden fazla ruhanî delegenin katıldığı bu konsilde onlarca İncil nushası arasından dört İncil'in seçildi. İkinci konsül 381 yılında İstanbul'ta, 431 yılında ise Efes'te üçüncü konsül toplandı. Sinoptik de denilen ve sahih olduğu hristiyanlarca kabul edilen İncil nushaları şöyle isimlendirilmektedir: Matta, Markos, Luka ve Yohanna İncilleri. Bu dört nushanın dışında Hristiyan alemince gizli tutulan bir İncil nushası daha vardır. Bu da *Barnaba İncili*dir. Bu nüsha, Viyana Kütüphanesinde olup, 7. asırdan beri okunması yasaklanmıştır. Bu İncil'in özelliği, Kura'n'a çok yakın olması ve Peygamberimizin geleceğini müjdelemesidir. Blkz. Uyanık, *İslamın İnanç İlkeleri*, ss. 100-110

23 Bakara 2/177; Ebu Hanife, *Fıkh-ı Ekber, Aliyyu'l-Kari Şerhi*, 23